

Андрощук І. В. Наукові підходи до підготовки майбутніх вчителів технологій як суб'єктів педагогічної взаємодії : Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 54 : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. Пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. – Київ : Вид-тво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С. 14–19.

УДК 378.1

*Андрощук Ірина Василівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики трудового і
професійного навчання Хмельницького національного університету
(Україна, м. Хмельницький), lemen77@ukr.net*

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК СУБ'ЄКТІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Анотація. В статті здійснено аналіз дефініції «науковий підхід» та акцентовано увагу на необхідності визначення наукових підходів у висвітленні методології педагогічного дослідження. Встановлено наявність різноманіття наукових підходів, що в свою чергу дає науковцям можливість вибрати найбільш дієві. Виділено наукові підходи до підготовки майбутніх вчителів технологій як суб'єктів педагогічної взаємодії та розкрито суть та можливості застосування кожного з вказаних підходів. Висвітлено важливість здійснення підготовки майбутніх вчителів технологій до педагогічної взаємодії, як цілісної системи на засадах системного підходу та обґрунтування цілей та змісту на основі компетентнісного підходу. Доведено необхідність врахування особистісно орієнтованого, суб'єктного, аксіологічного, культурологічного та деонтологічного підходів для підготовки майбутніх вчителів до педагогічної взаємодії на суб'єкт-суб'єктній основі. На основі узагальнення обґрунтовано потребу у стратегії підготовки майбутніх

вчителів технологій до педагогічної взаємодії та їх орієнтацію на самореалізацію у педагогічній діяльності, що забезпечує акмеологічний підхід. Зроблено висновок про взаємодію визначених підходів.

Ключові слова: науковий підхід; підготовка вчителя технологій до педагогічної взаємодії; системний, компетентнісний, діяльнісний, суб'єктний, особистісно орієнтований, акмеологічний, аксіологічний, культурологічний, деонтологічний підходи.

Розкриваючи методологію дослідження, важливо чітко визначити основні наукові підходи, на яких базується дослідження. Саме підхід є тим методологічним засобом, методологічною основою, яка сприяє розв'язанню визначених теоретичних та практичних педагогічних проблем. Тому постає потреба у визначенні та обґрунтуванні наукових підходів до підготовки майбутніх вчителів технологій як суб'єктів педагогічної взаємодії.

Підходам підготовки вчителів присвячено дослідження А. Беляєвої, Н. Дюшеевої, В. Лозової, І. Мирної, М. Радішевської, В. Шарко, О. Ярошинської. Основні підходи до підготовки вчителів трудового навчання та технологій висвітлені у наукових працях О. Коберника, М. Корця, Н. Манойленка, М. Олексюка, Л. Оршанського, С. Ткачука, В. Стешенка та інших. Однак на сьогодні залишається до дослідженою проблема підготовки майбутніх вчителів технологій до педагогічної взаємодії та не обґрунтовано основні наукові підходи.

Метою статті є визначення та обґрунтування основних наукових підходів до підготовки майбутніх вчителів технологій як суб'єктів педагогічної взаємодії.

Поняття «науковий підхід» є загальноживаним під час обґрунтування методології наукового дослідження, втім, його зміст і місце в системі інших дефініцій до цих пір залишається невизначеним. Тому постає необхідність з'ясувати сутності цього поняття. Так, у словнику з

методології О. Новикова та Д. Новикова зазначено, що з одного боку підхід розглядають як певний вихідний принцип, вихідну позицію, основне положення чи переконання, а з іншого – як напрям вивчення предмета дослідження [3, с. 117–118]. На думку Б. Гершунського саме підхід закладає основні положення для реалізації відповідних концепцій, визначення компонентів навчально-виховної системи. Враховуючи це, дослідник зазначає, що науковий підхід не може бути єдиним, це має бути система підходів, яка передбачає альтернативність освітніх стратегій [1].

У методології педагогічних досліджень розрізняють різні підходи, які дають змогу з різних боків розглянути певні явища на основі окремого аспекту. Така різноманітність дає змогу науковцям вибирати той чи інший підхід. Однак, зважаючи на те, що з позицій лише одного підходу важко зрозуміти сутність предмета дослідження, найчастіше науковці спираються на сукупність декількох підходів.

В контексті сучасних педагогічних ідей, теорій і сучасних освітніх парадигм, результатів аналізу поглядів науковців та дослідників нами визначено пріоритетні наукові підходи до підготовки майбутніх вчителів технологій до педагогічної взаємодії: системний, компетентнісний, діяльнісний, суб'єктний, особистісно орієнтований, акмеологічний, аксіологічний, культурологічний, деонтологічний. Охарактеризуємо кожен з них більш детально.

Найбільш поширеним та провідним у педагогічній науці й освітній практиці є системний підхід, який базується на теорії систем.

Сутність системного підходу полягає в тому, що об'єкт вивчають як цілісну множину елементів у сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто як систему [3, с. 159]. Зокрема М. Криловець відмічає, що саме системний підхід забезпечує цілісний погляд на проблему підготовки майбутніх учителів і дає змогу розглядати її як важливий етап педагогічної освіти учителя під час навчання студентів у вищих педагогічних навчальних закладах та забезпечити єдність і цілісність усіх складових

компонентів змісту та процесу підготовки [2, с. 251].

В контексті нашого дослідження системний підхід дозволяє визначити основні взаємодіючі компоненти системи підготовки майбутніх вчителів технологій до педагогічної взаємодії з урахуванням провідних освітніх тенденцій; реальних потреб в підготовці відповідних фахівців. Згідно з цим підходом підготовка майбутніх вчителів технологій досліджується як цілісна система, компонентами якої є мета, зміст, етапи, технології і результати підготовки.

Наступним методологічним підходом підготовки майбутніх вчителів технологій, який органічно взаємодіє з системним, є компетентнісний.

Компетентнісний підхід базується на тому, що результатом підготовки є не окремі знання, уміння та навички, а компетенції. За такого підходу сутність підготовки вчителів трудового навчання й технологій полягає не у збагаченні студентів певною кількістю інформації, а у розвитку в них уміння оперувати нею, конструювати та проектувати свою педагогічну діяльність, здатності творчо застосовувати набуті знання і досвід у професійній діяльності. За такого підходу підготовка майбутнього вчителя орієнтована на усвідомлення особистісних потреб та інтересів до діяльності; прагнень і ціннісних орієнтацій; мотивів діяльності; самооцінку особистісних властивостей і якостей, професійних знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей; регулювання свого професійного становлення.

Загальноприйнятим в педагогіці і психології є **діяльнісний підхід** до навчання. Виходячи з провідної ідеї діялісного підходу, яка визначає діяльність як процес розв'язання завдань, викликаний прагненням людини досягти мети, для формування готовності майбутнього вчителя технологій до педагогічної взаємодії важливо залучати студентів до провідних видів діяльності. Зокрема студентам можна запропонувати різні завдання, які передбачають виконання дій пов'язаних з їх майбутньою професійною діяльністю. Наприклад, розробити та захистити проект уроку або

методичну розробку на ярмарку педагогічних ідей, підготувати та провести тренінг, майстер-клас або методичний семінар серед одногрупників. Важливу роль в реалізації діяльнісного підходу відіграють педагогічні практики, які уможливають входження студентів в педагогічну професію.

Зазначимо, що утвердження суб'єкта діяльності та набуття суб'єктності є провідним науковим принципом сучасних психолого-педагогічних досліджень.

Таким чином, наступним підходом, який закладено в основу підготовки майбутніх вчителів технологій є **суб'єктний підхід**.

Ефективність підготовки майбутніх вчителів технологій безпосередньо залежить від того, які відносини склалися в навчально-виховному процесі. Готуючи студента до суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії у професійній діяльності, майбутнього вчителя технологій необхідно розглядати як «суб'єкта» освітнього процесу – носія цілей, і технологій їх реалізації, завдяки яким відбувається його становлення як «суб'єкта» самонавчання, самовиховання і управління взаємодією з навколишнім світом. Вищезазначене доводить необхідність реалізації суб'єктного підходу у підготовці майбутніх вчителів технологій як суб'єктів педагогічної взаємодії.

Отже, за умов орієнтації сучасної системи підготовки вчителів на особистість одним із основних завдань ВНЗ є така організація педагогічного процесу, за якої педагог сприймає би студента як рівноправну цілісну особистість, забезпечуючи суб'єкт-суб'єктні відносини. Оскільки суб'єкт-суб'єктна взаємодія передбачає розвиток особистості, наступним ми визначили **особистісно орієнтований підхід**.

Реалізація особистісно орієнтованого підходу забезпечує гармонійне формування і всебічний розвиток особистості, повне розкриття її творчих сил, вироблення власного “Я”, неповторної індивідуальності. Практична реалізація особистісно орієнтованого підходу можлива за умов створення

відповідного розвивального середовища, у якому студент, набуває статусу найвищої цінності навчального процесу і яке сприяє розвитку інтелектуального, творчого і духовного потенціалу, його індивідуальності, емоційно-вольових якостей, творчих можливостей, мислення і загальної культури, формуванню здатності до самостійної, активної діяльності, професійного самовизначення, навичок взаємодії із сучасним динамічним ринком праці. При цьому враховується становлення особистості як майбутнього фахівця, його інтереси й потреби.

Враховуючи специфіку педагогічної діяльності, вчитель трудового навчання має бути націлений на постійний саморозвиток і самовдосконалення, прагнути до високих результатів у професії, життєвих успіхів; творчо організовувати свою діяльність. Це можливе за умови реалізації **акмеологічного підходу**.

За визначенням Л. Рибалко, сутність акмеологічного підходу до професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя «полягає в спрямованості освітньої діяльності на створення умов для найповнішого розкриття сутнісних сил самими студентами, інтегрування знань і вмінь з психології, педагогіки, акмеології, педагогічної акмеології та з предметно-фахових дисциплін, організації самомоніторингу в процесі викладання психолого-педагогічних навчальних дисциплін і використання сформованих знань та вмінь у педагогічній підготовці» [4, с. 4].

Акмеологічний підхід забезпечує формування у майбутнього вчителя технологій стійкого прагнення до успіху у педагогічній взаємодії, до самореалізації творчого потенціалу, життєвої стратегії розвитку творчої особистості фахівця, самовдосконалення професійної діяльності, досягнення вершин професії, що потребує сформованої системи цінностей у вчителів. Тому наступним важливим підходом, який ми виділили в контексті свого дослідження є **аксіологічний**.

У контексті нашого дослідження інтерес становить педагогічна аксіологія, до провідних понять якої належать: освітні цінності, педагогічні

цінності, виховні цінності. Цінності освіти тісно пов'язані з професійними, які посідають одне з провідних місць у системі цінностей людини.

Зазначимо, що саме ціннісні орієнтації забезпечують цілісність і стійкість особистості, утворюють загальну спрямованість її інтересів і прагнень, утворюють певну ієрархію індивідуальних переваг, формують рівень домагань особистості, тому так важливо сформувані в майбутнього педагога систему ціннісних орієнтацій. Відтак, ціннісні орієнтації можна визначити як спрямованість суб'єкта на діяльність і певні цінності, які можуть бути сформовані вже в процесі цієї діяльності.

Отже, аксіологічний підхід до професійно-педагогічної підготовки передбачає формування в студентів системи ціннісних орієнтацій, які задають загальну спрямованість інтересам і прагненням особистості, ієрархію індивідуальних переваг, мотиваційну програму діяльності і, в кінцевому підсумку, визначають рівень готовності майбутнього спеціаліста до педагогічної взаємодії.

З аксіологічним у тісному взаємозв'язку реалізується **культурологічний підхід**. Він передбачає, що культура в освіті виступає як його змістовна складова, джерело знань про природу, суспільство, способи діяльності, емоційно-вольового й ціннісного ставлення людини до тих, хто поряд, до праці, спілкування тощо. У професійній підготовці майбутнього вчителя реалізується завдяки спрямованості на розвиток у студентів здатності до цілісного бачення й сприйняття наявної загальнолюдської, національної культури, педагогічної культури.

Отже, реалізація культурологічного підходу створює умови для формування загальної, національної та педагогічної культури у майбутніх вчителів технологій; усвідомлення та реалізації своїх культурних потреб у педагогічній взаємодії.

Враховуючи особливості педагогічної діяльності, важливе значення в забезпеченні належного рівня підготовки майбутніх вчителів технологій до педагогічної взаємодії займає **деонтологічний підхід**.

Реалізація деонтологічного підходу в процесі підготовки майбутніх вчителів технологій забезпечує формування у них морально-етичних норм, яка визначають етичні принципи професійної поведінки педагога у педагогічній взаємодії з учнями, їх батьками, колегами по роботі, громадськими організаціями та суспільством в цілому.

Отже, нами виокремлено наукові підходи, які найбільше відповідають підготовці майбутніх вчителів технологій до педагогічної взаємодії. Названі підходи не суперечать один одному, а навпаки, взаємодоповнюють один одного, що забезпечує вибір відповідних форм, методів і засобів навчання, а також змісту підготовки майбутніх фахівців. Перспективним для подальшого дослідження вбачає розробку моделі підготовки майбутніх вчителів технологій до педагогічної взаємодії та системи її впровадження у практику ВНЗ на засадах обґрунтованих підходів.

Використана література

1. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века. (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. — М. : Совершенство, 1998. — 608 с.

2. Криловець М. Г. Система методичної підготовки майбутніх учителів географії : дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Криловець Микола Григорович. — К., 2009 — 482 с.

3. Новиков А. М. Методология: словарь системы основных понятий / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. — М. : Либроком, 2013. — 208 с.

4. Рибалко Л.С. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.04 / Л.С. Рибалко. — Харків, 2008. — 45 с.

Транслітерована література

1. Gershunskiy B. S. Filosofiya obrazovaniya dlya XXI veka. (V poiskakh praktiko-orientirovannykh obrazovatel'nykh kontseptsiy) / B. S. Gershunskiy. — M. : Sovershenstvo, 1998. — 608 s.

2. Krilovets' M. G. Sistema metodichnoї pidgotovki maybutnikh uchiteliv geografii: dis. ... doktora ped. nauk: 13.00.02 / Krilovets' Mikola Grigorovich. – K., 2009 – 482 s.

3. Novikov A. M. Metodologiya: slovar' sistemy osnovnykh ponyatiy / A. M. Novikov, D. A. Novikov. – M. : Librokom, 2013. – 208 s.

4. Ribalko L.S. Akmeologichni zasady profesiyno-pedagogichnoї samorealizatsii maybutn'ogo vchitylya : avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya doktora ped. nauk : 13.00.04 / L.S. Ribalko. – Kharkiv, 2008. – 45 s.

Андрощук Ирина Васильевна

НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ КАК СУБЪЕКТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

Аннотация. В статье осуществлен анализ дефиниции «научный подход» и акцентировано внимание на необходимости определения научных подходов в освещении методологии педагогического исследования. Установлено наличие многообразия научных подходов, в свою очередь, дает возможность ученым выбирать наиболее действенные. Выделены научные подходы к подготовке будущих учителей технологий как субъектов педагогического взаимодействия и раскрыта суть и возможности применения каждого из указанных подходов. Освещена важность осуществления подготовки будущих учителей технологии к педагогическому взаимодействию, как целостной системы на основе системного подхода и обоснование целей и содержания на основе компетентностного подхода. Доказана необходимость учета личностно ориентированного, субъектного, аксиологического, культурологического и деонтологического подходов для подготовки будущих учителей к педагогическому взаимодействию на субъект-субъектной основе. На основе обобщения обоснована необходимость в стратегии подготовки будущих учителей технологии к педагогическому взаимодействию и их

ориентация на самореализацию в педагогической деятельности, которую обеспечивает акмеологический подход. Сделан вывод о взаимодействии обоснованных подходов.

Ключевые слова: научный подход; подготовка учителя технологии к педагогическому взаимодействию; системный, компетентностный, деятельностный, субъектный, личностно ориентированный, акмеологический, аксиологический, культурологический, деонтологический подходы.

Androshchuk Iryna Vasylivna

SCIENTIFIC APPROACHES TO TRAINING OF FUTURE TECHNOLOGY TEACHERS AS SUBJECTS OF PEDAGOGICAL INTERACTION

Abstract. In the article the definition of scientific approach has been analyzed and the need to identify scientific approaches while revealing methodology of pedagogical researches has been emphasized. It has been indicated that there is a great variety of scientific approaches, therefore scholars can choose the most effective ones. Scientific approaches to training of future technology teachers as subjects of pedagogical interaction have been singled out and the essence and opportunities for their application have been revealed. The importance of future technology teachers' training for pedagogical interaction as an integral system based on systemic approach and justification of goals and content grounded on personality-based approach have been accentuated. The necessity to take into account personality-based, subject, axiological, culturological and deontological approaches to future technology teachers' training for pedagogical interaction based on subject-subject background has been proved. Due to generalization performed the need for strategy of future technology teachers' training for pedagogical interaction and their orientation towards self-realization in pedagogical activities being provided by acmeological approach have been justified. The interaction between defined

approaches has been traced.

Key words: scientific approach; future technology teachers' training for pedagogical interaction; systemic, competency-based, activity-based, subject, personality-based, acmeological, axiological, culturological, deontological approaches.